

22. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В.Дзери (кер. авт. кол.), Д.В.Боброва, А.С.Довгерт та ін.; За ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Кн.1. – 736 с.
23. Цивільне право України: Загальна частина: Підручник / За ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової, Р.А.Майданика. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.
24. Чашкова С.Ю. Система договорних обов'язків в російському сімейному праві / С.Ю.Чашкова. – Дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2004. – 197 с.

25. Рішення Старокостянтинівського районного суду Хмельницької області від 29 серпня 2007 року // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/5843838>.

26. Рішення Сумського районного суду Сумської області від 27 травня 2008 року // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/5732411>.

Надійшла до редколегії 27.09.13

О. Мыхальнюк, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПОНЯТИЕ И ОСОБЕННОСТИ СЕМЕЙНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРА

В статье рассматриваются вопросы договорного регулирования семейных отношений на современном этапе. С целью создания общей теории договора в семейном праве Украины определено понятие и правовую природу семейно-правового договора, выделено его отличительные черты и особенности.

Ключевые слова: семейное право, договорное регулирование семейных отношений, семейно-правовой договор.

O. Mykhalniuk, Ph.D, Associate Professor,
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

TNE NOTION AND SPECIFICS OF THE FAMILY LAW CONTRACT

In the article are presented modern problems of contract regulation of family relations. To create general theory of the contract in the family law of Ukraine there is determined notion, legal nature and specifics of the family law contract.

Key Words: family law, contract regulation of family relations, family law contract.

УДК 343.98

М. Даньшин, канд. юрид. наук, доц.
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНАЛІСТИКИ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА: ЗАВДАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Досліджені тенденції подальшого розвитку та вдосконалення вітчизняної криміналістики, вплив на неї окремих факторів сучасної дійсності. Автором сконцентрована увага на можливостях криміналістичної науки та її практичної ролі у діяльності з протидії злочинності у рамках аналізу положень нового Кримінально-процесуального кодексу України.

Ключові слова: криміналістика, кримінальний процес, зв'язок, завдання, кримінально-процесуальний кодекс.

Криміналістика – це наука, яка виконує важливу службову функцію, пов'язану з протидією злочинності. Криміналістичні знання є могутньою зброєю в руках професіоналів – оперативно-розшукових співробітників, слідчих, прокурорів, експертів, суддів. Розвиток криміналістики надає можливість впроваджувати в практику правоохоронних та судових органів новітні прийоми, методи та засоби протидії злочинності. В умовах існування професійної та організованої злочинності, виникнення нового типу злочинця, застосування сучасних "технологій" вчинення злочинів на фоні різних об'єктивних та суб'єктивних факторів українського соціуму, що динамічно змінюються, перед криміналістичною наукою постають нові завдання та виклики. Так, сучасні соціально-економічні реалії зумовили прийняття в Україні нового Кримінально-процесуального кодексу. Його положення, на наш погляд, торкаються і криміналістичної науки, покликаної негайно реагувати на всі зміни, які впливають на злочинність і діяльність правоохоронних органів.

Криміналістика за тривалий час свого існування та розвитку створила вельми значний арсенал засобів аналітико-пізнавального (технічного, тактичного і методичного) характеру і накопичила вже достатній досвід його застосування за умов розслідування злочинів та використання в роботі з різними доказами. Більш того, криміналістичний арсенал засобів і знань є універсальним і може успішно використовуватися в інших видах правозастосовчої діяльності. Разом з тим, останній період її розвитку створює враження про те, що криміналістика пішла в саморозвиток і безпредметне теоретизування. Представляється, що прикладами цього можуть служити теорія "розпізнавання" [1], теорія існуван-

ня двох криміналістик: "звинувачення" і "захисту" [2], "криміналістична ейдологія, феноменологія" [3, с. 19] та ін. Про це свого часу писали В. Бахін [4], В. Колдін [5, с. 20-23], В. Статкус [6, с. 130-132], В. Шепітько [7, с. 42-43], М. Яблоков [8, с. 70-71], та інші автори, які критикують окремі з цих "вчень". У зв'язку з цим, Р. Белкін зазначав, що поряд з відсутністю відповіді на питання, "чому деякі явно актуальні і значущі для практики досягнення та рекомендації криміналістики не привертають уваги практиків і не використовуються ними у своїй діяльності", існує ще проблема того, що "в криміналістичній науці до теперішнього часу накопичилася значна кількість різних умовляючих конструкцій і "відкриттів", які не мають ні теоретичних, ні практичних обґрунтувань" [9, с. 7]. В. Колдін також відмітив, що зараз "запропоновані численні теоретичні конструкції і структурні моделі криміналістики, не підкріплені обґрунтуванням їх практичної необхідності і вносять різнобії і плутанину в систему підготовки кадрів [5, с. 10].

У цьому зв'язку ми солідарні з думкою Т. Седової, яка зазначає, що захоплення окремих вчених-криміналістів останнім часом теоретичними дослідженнями почасти можна пояснити більш коротким шляхом до публікацій, коли не потрібно вкладення трудовитрат на експериментальні дослідження, вивчення чисельної кількості кримінальних справ. У деяких випадках має місце звичайне спекулювання елементарним рівнем науки криміналістики – оголошуються теоретичними питання, які в силу своєї очевидності ні в одній області наукового знання не сприймаються як теоретичні проблеми (наприклад, теорія руйнівних методів, теорія нетрадиційних методів та ін.) Але криміналісти

повинні звернути увагу на те, що чим більше вони докладають зусиль до зведення своєї науки у ранг фундаментальної, тим менш серйозно до неї ставляться інші юридичні науки, і це наочно продемонстрував законодавець [10, с. 7].

Ми переконані, що для вирішення питання щодо можливості криміналістики у світлі зміни кримінально-процесуального законодавства та її майбутньому розвитку з метою відповідності новим реаліям і викликам дійсності слід визначитися з природою криміналістики. Суперечки про те, чи є криміналістика природно-технічною, правовою, самостійною, допоміжною або прикладною наукою, тривали протягом усього її розвитку. Досить докладний аналіз точок зору і аргументів щодо даного питання надано Р. Белкіним в ряді його робіт [11, с. 5-13; 12, с. 105-112], на основі яких він дійшов висновку щодо синтетичного характеру криміналістики, яка не є суто технічною або правовою дисципліною [9, с. 43]. Вона синтезує в собі самі різні різновиди знань, необхідні для вирішення проблем практичної діяльності з розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Зі свого боку В. Колдін вказує, що "загальновизначним є прикладний характер криміналістики", а "найбільш інтенсивний розвиток отримують атрибути наукознавства та фундаментальної науки" [5, с. 10]. Причину зазначеного вчений пов'язує з визначенням криміналістики як науки "про закономірності механізму злочину...", даного Р. Белкіним [13, с. 59]. Саме ця обставина і є тою необхідною ланкою, яка підтримує нерозривний зв'язок у ланцюжку, на одній стороні якої знаходиться наука, а на іншій практика протидії злочинності.

На жаль, наукові розробки у криміналістиці останнього періоду носять, як правило, теоретичний характер. Криміналістика поповнилася в останні роки численними теоріями, навчаннями, концепціями. Разом з тим, обсяг розробок прикладного характеру значно скорочується. Подібне співвідношення теоретичної та практичної складової не можна визнати нормальним для прикладної науки, якою є криміналістика. І в сучасних умовах бурхливого науково-технічного прогресу сам дух криміналістичної науки вимагає народження нових ідей і розробок, а також синтез різновекторних знань з різних областей сучасного наукового уявлення. Можливість вирішення поставлених завдань перед криміналістикою вбачаємо у певних умовах роботи криміналістів, в яких вони об'єднуються з іншими фахівцями різних областей знання для рішення конкретного завдання.

Таким чином, на сьогодні криміналістика, так чи інакше, вже переросла свій потенціал і вийшла за межі суто "поліцейської науки" або "науки щодо розслідування злочинів". Накопичення наукового знання призвело до того, що її кошти, прийоми і методи успішно використовуються в інших (оперативно-розшукової, судової, прокурорської, експертної, адвокатської) сферах або дозволяють встановлювати факти, що знаходяться поза кримінально-правовими явищами (використання криміналістичних знань у цивільному, господарському або адміністративному процесах). Але, незважаючи на затребуваність криміналістики, використання її даних в інших сферах, вона як і раніше являє собою цілісну систему наукових знань, покликану служити цілям розкриття і розслідування злочинів, встановленню істини у кримінальному судочинстві. І саме зараз українська криміналістика, зіткнулася з необхідністю "працювати" і розвиватися в нових умовах, продиктованих волею Законодавця, що прийняв новий Кримінально-процесуальний кодекс, який кардинально змінив кримінальний процес, оскільки концептуально він відображає практику доказування у кримінальних справах у США. У

зв'язку з цим, вітчизняна криміналістика зіткнулася з необхідністю пристосування своїх розробок до нових форм і порядку здійснення кримінального провадження.

У відношенні криміналістичних розробок (засобів, прийомів) новий КПК України поставився в цілому наступним чином – від замовчування існування одних і до зведення в ранг норми закону інших. В останньому випадку текст багатьох статей нового КПК більше нагадує криміналістичні методичні вказівки та інструкції, ніж норми закону (гл. 20 КПК України "Слідчі (розшукові) дії"). При цьому Законодавець поповнив арсенал можливостей слідчого діями оперативно-розшукового характеру, по суті, не розмежовуючи їх з процесуальними (гл. 21 КПК України "Негласні слідчі (розшукові) дії"). Безперечно, оперативно-розшукова діяльність та криміналістика мають єдині цілі, спрямовані на активну і наукову протидію кримінальним явищам у суспільстві і найбільш близькі з теоретичного і практичного змісту юридичні науки [14, с. 199-200]. Ми згодні, з думкою М. Яблокова про те, що криміналістика і ОРД мають одну природу і одні об'єкти вивчення – злочинну діяльність різних видів і діяльність з її розкриття. І якщо більшість злочинів розкривається силами оперативно-розшукових органів, то спільними криміналістичними та оперативно-розшуковими засобами практично розкриваються всі злочини [15, с. 43]. У цьому аспекті представляється нам прогресивними задумки Законодавця щодо впровадження в практику протидії злочинності сил і спроможностей двох спеціальних прикладних наук одночасно. Однак, разом з тим, у деяких нормах закону, наприклад, ст. 271 КПК "Контроль за вчиненням злочину", спостерігається змішування криміналістичних тактичних прийомів і суто оперативно-розшукових операцій та комбінацій, таких як контрольована поставка, контрольована і оперативна закупівля, спеціальний слідчий експеримент, імітація обставин злочину. Тобто на законодавчому рівні в слідчу тактику включені оперативно-розшукові заходи, притаманні спеціальним підрозділам.

Одним з нововведень нового КПК можна назвати відсутність виїмки у структурі самостійних слідчих дій (вона стала частиною обшуку, огляду і т.д.) до таких потрібно віднести і появу слідчого експерименту, який раніше перебував у синтезі з перевіркою показань на місці в рамках такої слідчої дії, як відтворення обставини та обставин події. Новелою є також використання поняття "тимчасове вилучення майна".

Одночасно з цим, зросла роль використання спеціальних знань при розкритті та розслідуванні злочинів (гл. 4 КПК "Докази і доказування"). З'явилися нові криміналістичні засоби, наприклад, електронні засоби контролю (ст. 181 КПК "Домашній арешт"), спеціальна техніка (ст. 336 КПК "Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження") та ін.

Демократизація кримінального судочинства, виражена у прийнятті нового Кодексу, пов'язана, крім того, з прагненням Законодавця до трансформації органів досудового слідства і посилення змалганих принципів співвідношенні "обвинувачення – захист". У цьому зв'язку новий КПК України, на наш погляд, поповнився новелами, що стосуються ролі слідчого, що виконує важливу функцію досудового розслідування злочинів (ст.ст. 38-40 КПК України). Одночасно, його роль, як самостійного і процесуально незалежного учасника кримінального судочинства, істотно обмежилася новими процесуальними механізмами. Зокрема, встановленням нового порядку судового контролю (ст.ст. 30-35 КПК України), можливістю кримінального переслідування з боку прокуратури (ст. 36 КПК України), новими правилами участі захисника у кримінальному провадженні

(ст.ст. 45-54 КПК Україна). При цьому окремі функції щодо збору доказів і безпосереднього розкриття злочину передані безпосередньо суду (§ 3 гл. 28 КПК "Процедура судового розгляду"). Відповідно, змінилися і суб'єкти, які застосовують криміналістичні знання.

Таким чином, ці та інші нововведення створили проблеми в першу чергу криміналістичній практиці, у зв'язку з чим, вважаємо за доцільне звернути увагу на наступне. *По-перше*, у зв'язку з новою регламентацією слідчих дій і появою нових слідчих і судових дій завданнями криміналістів є:

- 1) перегляд і переоцінка тактичних засобів проведення окремих слідчих (розшукових) дій;
- 2) розробка групи прийомів здійснення судових дій (наприклад, здійснення допиту експерта в суді (ст. 356), дослідження документів (ст. 358), консультацій та роз'яснень спеціаліста (ст. 360), огляду на місці (361);
- 3) розробка рекомендацій щодо використання у збиранні доказів можливостей оперативно-розшукової діяльності (спільно з теорією ОРД).

По-друге, здійснюючи зазначену роботу слід взяти до уваги ту обставину, що близькість криміналістики та ОРД не означає збіг їх правової та практичної сутності. Тут, на наш погляд, необхідно дотримуватися суворої диференціації загальних і часткових положень зазначених галузей знань з метою недопущення "розмиття" їх меж.

По-третє, новий КПК України, концептуально реформує органи кримінальної юстиції та суттєво реорганізує судові та правоохоронні органи, що вносить тим самим докорінні зміни у їх структуру та функціональну направленість з метою підвищення їх якості роботи. Ці зміни торкнулися не тільки організаційно-адміністративної структури судів та органів прокуратури, але й органів досудового слідства. При цьому є певне непорозуміння у стратегічному задумі Законодавця, який, з одного боку, декларує необхідність централізації органів досудового слідства у єдиному Слідчому комітеті, а, з другого, вже в новому КПК, переносить деякі його функції у судову стадію процесу.

Четверте, з прийняттям нового КПК України виникає кілька принципово важливих питань:

- Хто конкретно є суб'єктом збирання і фіксації доказової інформації і несе за це відповідальність?
- Які способи збирання доказів є допустимими, а які ні?
- Наскільки корінні зміни у кримінальному процесі будуть сприяти ефективності розкриття злочинів (роботи слідчого апарату і оперативних підрозділів)?

Відповіді на ці питання вимагають від наук кримінального процесу та криміналістики вже зараз, з одного

боку, підготовку і внесення уточнень і доповнень до окремих статей КПК, а з іншого – накопичення практичного досвіду застосування нових положень і його осмислення. У цьому зв'язку представляється обґрунтованим висновок, що завданнями криміналістики на сучасному етапі є вдосконалення своєї теорії в змінених умовах правового регулювання, а також розробка практичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення ефективності розкриття злочинів.

Список використаних джерел

1. Проблемы криминалистического распознавания [Текст]. – М., Иркутск, 1999. – 367 с.
2. Баев О.Я. Криминалистическая адвокатология как подсистема науки криминалистики [Текст] / О.Я. Баев // Профессиональная деятельность адвоката как объект криминалистического исследования. – Екатеринбург, 2002. – 150 с.
3. Зорин Г.А. Теоретические основы криминалистики [Текст] / Г.А. Зорин. – Минск, 2000. – 574 с.
4. Бахин В.П. Криминалистика для криминалистики или для практики? [Текст] / В.П. Бахин // Актуальні проблеми сучасної криміналістики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Ч.1., 19-21 вересня 2002 р. – Сімферополь: ДОЛЯ, 2002. – С.12-20.
5. Колдин В.Я. Служебная роль криминалистики [Текст] / В.Я. Колдин // Криминалистика XXI века: материалы научно-практической конференции 26-28 февраля 2001 г. Т.1. – М., 2001. – С. 20-23.
6. Статкус В.Ф. Новые условия требуют новых решений [Текст] / В.Ф. Статкус // Уголовный процесс и криминалистика на рубеже веков. – М., 2000. – С. 129-134.
7. Шепитько В.Ю. Криминалистика XXI века: предмет познания, задачи и тенденции в новых условиях [Текст] / В.Ю. Шепитько // Современное состояние и развитие криминалистики: сб. науч. тр.: под ред. Н.П. Яблокова и В.Ю. Шепитько. – Х.: Апостиль, 2012. – С.41-54.
8. Яблоков Н.П. Некоторые взгляды на криминалистику как науку и учебную дисциплину XXI века [Текст] / Н.П. Яблоков // Криміналістика XXI століття: матеріали міжнар. наук. – практ. конф., 25-26 листоп. 2010 р. – Х.: Право, 2010 – С. 68-73.
9. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики [Текст] / Р.С. Белкин. – М.: НОРМА (Издат. гр. НОРМА – ИНФРА-М), 2001 – 240 с.
10. Седова Т.А. Новый УПК и задачи криминалистики как науки о приемах собирания допустимых доказательств [Текст] / Т.А. Седова // Актуальные проблемы криминалистики на современном этапе: материалы всероссийской науч.-практ. конф., г. Краснодар 23-24 мая 2002 г. – Краснодар, 2002. – С. 11-14.
11. Белкин Р.С. О природе криминалистической науки [Текст] / Р.С. Белкин // Труды академии МВД РФ. – М., 1996. – С. 5-13.
12. Белкин Р.С. Курс криминалистики [Текст] / Р.С. Белкин. – 3-е изд. – М.: ЮНИТИ ДАНА, Закон и право, 2001. – 837.
13. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частные теории [Текст] / Р.С. Белкин. – М.: Юрид. лит., 1987. – 272 с.
14. Даньшин М.В. Криміналістика та теорія оперативно-розшукової діяльності: співвідношення і зв'язок [Текст] / М.В. Даньшин // Вісник юрид. фак.-ту ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія: "Право", № 1000, 2012. – С. 195-201.
15. Яблоков Н.П. Криминалистические основы оперативно-розсыской деятельности [Текст] / Н.П. Яблоков // Вестн. Моск.ун-та. – Сер. 11. Право. – 2009. – № 3. – С. 41-48.

Надійшла до редколегії 27.09.13

М. Даньшин, канд. юрид. наук, доц.

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, Харьков

ВЗАИМОСВЯЗЬ КРИМИНАЛИСТИКИ И УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВА: ЗАДАЧИ И ТЕНДЕНЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Исследованы тенденции дальнейшего развития и усовершенствования отечественной криминалистики, а также воздействие на нее отдельных факторов современности. Автором сконцентрировано внимание на возможностях криминалистической науки и ее практической роли в деятельности по противодействию преступности в рамках проведенного анализа положений нового Уголовно-процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: криминалистика, уголовный процесс, связь, задачи, уголовно-процессуальный кодекс.

M. Danshin,

Candidate of Legal Sciences,

Kharkiv National University VN Karazina, Kharkiv

THE RELATIONSHIP OF CRIMINOLOGY AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW: CHALLENGES AND TRENDS IN MODERN CONDITIONS

The main trends of the development and improvement of domestic criminalistics, and the impact of individual factors of modernity on it are examined. The author focused his attention on the possibilities of forensic science and its practical role in efforts of opposition of crime in the framework of the analysis of the provisions of the new Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: criminalistics, criminal procedure, communication, tasks, Criminal Procedure Code of Ukraine.

